

УДК 378.046-021.66:[37.014.62:001.895]

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В СИСТЕМІ МАГІСТРАТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. О. Кириленко, М. В. Коннова

Стаття присвячена проблемі підготовки керівних кадрів закладів освіти в системі магістратури педагогічних університетів. Автор наголосив на необхідності підготовки керівників закладів освіти, насамперед, до інноваційної діяльності. Основи готовності керівників закладів освіти до інноваційної управлінської діяльності мають закладатися ще в процесі професійної підготовки, зокрема під час навчання в магістратурі, до якої поступають найбільш талановиті студенти з певним лідерським потенціалом і мотивацією до професійного зростання. Доведено, що проблема ефективного розвитку інноваційного потенціалу керівників закладів освіти і формування їхньої готовності до інноваційної управлінської діяльності в системі магістратури може бути розв'язана лише за наявності певних педагогічних умов, які також визначені у статті.

Ключові слова: *інноваційна управлінська діяльність, керівники закладів освіти, модернізація освіти, магістратура, педагогічні умови, майбутні вчителі.*

TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE SYSTEM OF UNDERGRADUATE STUDIES OF THE PEDAGOGICAL UNIVERSITIES FOR INNOVATIVE MANAGERIAL ACTIVITIES

V. O. Kyrylenko, M. V. Konnova

The article is devoted to the problem of training managerial staff for educational institutions in the system of undergraduate studies of the pedagogical universities. The author emphasizes the need to train the future heads of educational institutions, first of all, to innovative managerial activities. Fundamentals of the educational institutions heads' readiness for innovative managerial activities should be laid in the process of professional training, including undergraduate studies training, which receives the most talented students with a certain leadership potential and motivation for professional growth. It's been proved that the problem of effective development of the educational institutions heads' innovative potential and the formation of their readiness for innovative managerial activity in the system of undergraduate studies can be solved only in availability of certain pedagogical conditions which have also been defined in this article.

Key words: *innovative managerial activities, heads of educational institutions, modernization of education, undergraduate studies, pedagogical conditions, future teachers.*

Сучасне реформування вітчизняної освітньої системи визначається розвитком і функціонуванням державного управління, економічними та соціальними процесами в суспільстві та пов'язане з такими факторами, як інтеграція України в Європейський і світовий простір, демократизація, гуманізація, відкритість, децентралізація органів управління [1, с. 11]. Досягнення якісних змін у державі детерміновано, насамперед, підвищенням якості освіти. А тому модернізаційні процеси в освітній галузі, зокрема в управлінні освітою, є важливою складовою реформування українського суспільства. Певні кроки в цьому напрямі вже зроблено. Зокрема, в Україні на законодавчому рівні в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено модель управління освітою як державно громадську, у якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами й партнерами.

Суттєві зміни в методах організації освітнього процесу, що відображені в Законах України «Про вищу освіту» і «Про освіту», зумовлюють необхідність реформування системи освіти в цілому, модернізації змісту й структури діяльності керівників закладів освіти, підготовки їх до генерування та реалізації нових ідей та освітніх ініціатив, упровадження інновацій у педагогічний менеджмент, тобто необхідність підготовки керівників закладів освіти, насамперед, до інноваційної діяльності.

У нашій державі визнано соціальну значущість інноваційної діяльності на законодавчому рівні, зокрема в Законі України «Про інноваційну діяльність», у «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». Інноваційна політика в сфері освіти пов'язана з генеруванням і впровадженням педагогічних інновацій не лише у зміст, форми й технології навчання, а й із активним розвитком інноваційних закладів освіти, упровадження інноваційних технологій управління ними.

Основи готовності керівників закладів освіти до інноваційної діяльності мають закладатися ще в процесі професійної підготовки, зокрема під час навчання в магістратурі, до якої вступають найбільш талановиті студенти з певним лідерським потенціалом і мотивацією до професійного зростання.

Вивчення філософської, соціологічної, педагогічної і психологічної літератури з досліджуваної проблеми вказує на посилення уваги науковців до педагогічної інноватики (І. Дичківська, О. Дубасенюк, В. Загв'язинський, А. Коломієць), питань формування інноваційної компетентності керівників навчальних закладів (Н. Василенко, Л. Даниленко, С. Загородній). Філософські аспекти педагогічної інноватики розкрито в працях І. Зязюна, В. Кременя, В. Андрущенко та ін.

У дисертаційних дослідженнях вітчизняних науковців детально висвітлені теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України (С. Ніколаєнко, 2009), теоретичні й методичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу (Т. Борова, 2012); наукові основи маркетингового управління в освіті (З. Рябова, 2013). У колективній монографії (З. Рябова, І. Драч, Н. Приходькіна, 2014) проаналізовані теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу.

Дослідженню проблеми розвитку професіоналізму та формуванню управлінської компетентності керівників закладів освіти в системі післядипломної освіти присвячені наукові праці Л. Даниленко, О. Зайченко, Г. Єльнікової, В. Олійника, Т. Сорочан, В. Маслової, В. Мельника, Г. Тимошко, Є. Хрикова, А. Чміля та інших. Можливості магістратури в підготовці педагогічних кадрів і формування належного рівня їхнього професіоналізму представлені в працях С. Вітвицької, Н. Гузій, А. Коломієць, М. Супрун, Т. Сущенко та ін. Цінними для нашого дослідження стали висновки О. Романовського щодо формування системи підготовки магістрів адміністративного менеджменту [5, с. 31], зокрема про доцільність

урахування актуальності змістового наповнення навчальних дисциплін і застосування інноваційних методів навчання.

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених проблемам підготовки керівних кадрів освіти, у згаданих дослідженнях не розкрито потенціал магістратури у справі формування готовності її випускників до інноваційної управлінської діяльності в системі вітчизняної освіти. Тому виникає необхідність у з'ясуванні структури та педагогічних умов підготовки керівників закладів освіти до інноваційної управлінської діяльності під час їхнього навчання в магістратурі.

Мета статті – визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до управлінської діяльності в закладах освіти під час навчання в магістратурі педагогічного університету.

Пріоритетним напрямом сучасної соціальної політики України є модернізація всіх рівнів освіти. Представників суспільства залучають до створення освітніх стандартів, оновлення інфраструктури та змісту освіти, до оцінювання ефективності роботи освітніх установ.

Нові вимоги до професійної підготовки керівників закладів освіти взаємопов'язані зі змінами в підходах до управління освітою в цілому. З урахуванням сучасних вимог, підготовка керівних кадрів має бути спрямована на випуск фахівців, що володіють високою кваліфікацією в галузі управління людськими ресурсами. Особливою компетенцією випускників програм, спрямованих на керівництво освітніми закладами, повинна ставати здатність розробляти й реалізовувати освітні стратегії, які актуалізують розуміння освіти як соціального блага й соціальної справедливості. Це передбачає, що в навчанні менеджерів освіти потрібно звертати увагу на підготовку їх до включення в управління освітою різних соціальних груп, тобто відпрацьовувати здатність до побудови соціального діалогу та партнерства в системі вітчизняної освіти [4, с. 198].

Проведений моніторинг публікацій з проблеми дослідження показав, що в Україні є досвід інноваційної підготовки кадрів для освітнього менеджменту. Однак загальної методології для створення контенту програм підготовки керівників освітніх закладів з урахуванням сучасних змін в освіті не виявлено. Відповідно, у нашому дослідженні, представленому в статті, автор визначає педагогічні умови, які сприятимуть ефективній розробці та впровадженню оновлених програм підготовки керівників закладів освіти в умовах модернізації професійної освіти.

Для проведення дослідження була обрана методологія інституційного аналізу процесів становлення та модернізації професійної педагогічної освіти й методологія дослідження діяльності керівників сучасних закладів освіти, що дозволило простежити вплив змін на вимоги до професійно важливих якостей майбутніх учителів й компетенцій керівників освітніх закладів, здійснити трансляцію нових вимог до процесу їхньої професійної підготовки. За результатами аналізу досвіду підготовки менеджерів і лідерів вітчизняної освіти були виокремлені положення, які є теоретичною основою для побудови загальної стратегії підготовки шкільних керівників засобами різних освітніх програм у сучасних умовах.

У підготовці управлінців для роботи в будь-якій (не лише освітній) галузі використовується компетентнісний підхід. Він знайшов досить широке застосування в системі навчання магістрантів [2, с. 54]. Цілком погоджуємось з тим, що для того, щоб національна система освіти виконувала своє суспільне призначення, педагогіка вищої школи як на теоретичному, так і на практичному рівнях має розробляти й активно втілювати в життя інноваційні технології навчання, спрямовані на забезпечення високої професійної компетентності майбутніх фахівців, на прищеплення їм чітких світоглядних позицій, моральних принципів і переконань [3, с. 340].

З огляду на те, що компетентність орієнтована на професійний розвиток, цю характеристику професіоналізму використовують і під час атестації співробітників. Побудова моделі компетентності як здатності до управління передбачає виділення і опис великих блоків-компонентів діяльності управлінця. Визначення компетенцій для успішного управління передбачає виділення ролей і вимірювань менеджерської поведінки. Вимірювання компетенцій в управлінській діяльності базуються на соціально-конструктивній методології. Діяльність управління в рамках цієї методології включає в себе блок здібностей/компетенцій, які передбачають готовність до організації партнерського діалогу, уміння прогнозувати, планувати й оцінювати результати своєї роботи, здатність організувати діяльність інших людей для досягнення загальних цілей.

Погоджуємось, що магістри мають бути конкурентоздатними не лише на національному, а й на європейському ринках праці. Їм мають бути притаманні інноваційність і креативність, високо розвинені менеджерські якості, громадянська зрілість, високий рівень загальної та науково-дослідницької культури [6, с. 35]. Тому вимога забезпечення максимальної ефективності підготовки майбутніх освітян-управлінців у системі магістратури педагогічного закладу потребує розроблення певної стратегії, яка визначає результати навчання і спрямована на їхнє досягнення засобами спеціальним чином сконструйованих модулів освіти й забезпечення відповідних педагогічних умов. Наразі відмінність між стратегією та

освітньою програмою полягає в тому, що стратегія визначає вибір акцентів у пріоритетах професійної освіти, тобто дозволяє сформулювати концепцію перспектив професійного розвитку.

Стратегія визначає принципи й умови реалізації концептуального бачення професійної підготовки та її окремих компонентів як безперервного процесу професійного розвитку керівників закладів освіти і формування їхньої здатності до інноваційної діяльності. Стратегія будується не лише з урахуванням теоретичних досліджень, а й з урахуванням використання зразків успішного досвіду вирішення подібної проблеми в близьких або аналогічних умовах.

Аналіз наявних теорій і емпіричних даних показав, що побудова сучасної стратегії підготовки менеджерів і лідерів освіти є більш ефективною, якщо вона вибудовується на ідеях трансформаційного лідерства й готує керівників до використання в практиці моделі розподіленого керівництва. Інноваційний характер розвитку освіти вимагає відпрацювання в керівників освітніх закладів професійних навичок, що будуть використовувати в наступних аспектах управлінської роботи: аналітична та інноваційна практики, стратегічне планування та організація партнерства. Використання розподіленого керівництва в управлінні закладом вимагають від керівників освіти здатності до роботи в умовах взаємних зобов'язань, які пропонуємо розглядати в трьох аспектах – формальному (наявність документів і фіксація зобов'язань), педагогічному (механізми взаємних зобов'язань, що спрямовані на поліпшення педагогічних процесів і освітнього середовища) й соціальному (здатності керівників до створення команди однодумців).

Побудова стратегії підготовки освітян-керівників передбачає визначення основних положень для створення безперервного процесу побудови їхнього навчання як континууму в поєднанні формальної та неформальної освіти, а не як розробку конкретної освітньої програми для разового навчання по ній слухачів програми. Сучасні стратегії підготовки керівників навчальних закладів мають шанс бути успішними лише в тому випадку, якщо вони передбачають забезпечення професійного розвитку не окремих керівників, а різних представників команди навчального закладу, тим самим готуючи персонал до роботи за принципом розподіленого керівництва. Дидактичні моделі підготовки керівників освітніх закладів вибудовуються на концепції самокерованого навчання, що дозволяє робити такий процес неперервним.

Конструювання моделей, освітніх програм і їхнього навчально-методичного забезпечення процесу підготовки керівників освітніх закладів має будуватися на принципах:

- конвергентності – встановлення договірних партнерських відносин;
- продуктивності – розвиток самоефективності як досягнення здатності забезпечити стійкий прогрес навчального закладу;
- підтримки розвитку професіоналізму – здатність до розв'язання управлінських проблем у різноманітних соціальних й організаційних контекстах;
- етичних цінностей професії, що передбачає прихильність загальним професійним цінностям;
- технологічності – дотримання основних моделей підготовки фахівця (функціонально-адміністративної, педагогічної та соціальної);
- рефлексивності – побудови особистого профілю професійного розвитку й планування професійної кар'єри.

Реалізація зазначених принципів має відображатись у методах навчання, а також у засобах оцінювання ефективності й результативності програм. Комплексність оцінки визначається кількісними методами оцінювання (тестові, статистичні методи) та якісними методами оцінювання (праксиметричні методи оцінювання, метод кейсів, методи самооцінки, експертні методи). **Крім того, погоджусь, що студент магістратури має сприйматись викладачем як суб'єкт навчання, їх взаємодія має будуватись на основі діалогічного підходу, що забезпечує суб'єкт-суб'єктні стосунки, які ґрунтуються на рівності позицій, повазі та довірі до студента як свого партнера [3, с.343].**

Проведення в реальних системах освіти досліджень щодо успішності реалізації стратегії підготовки управлінців навчальних закладів до роботи в нових умовах соціального замовлення вітчизняної освіти дозволить здійснити оновлення освітніх програм для магістрантів педагогічних університетів, адже саме на другому етапі вузівської освіти програми спрямовані на підготовку керівників і лідерів освітніх закладів.

Проблема ефективного розвитку інноваційного потенціалу керівників закладів освіти і формування їхньої готовності до інноваційної управлінської діяльності в системі магістратури може бути розв'язана за таких педагогічних умов:

1) розроблення науково-методологічного супроводу навчання керівників закладів освіти в магістратурі з урахуванням сучасних тенденцій і проблем теорії та практичного досвіду управління інноваційними процесами в освіті;

2) вибору адекватних сучасним вимогам змісту, структури, форм і технологій навчання в магістратурі, спрямованих на підготовку висококваліфікованих управлінців, здатних забезпечити інноваційний розвиток закладів освіти;

3) розроблення, наукового обґрунтування та апробації на практиці керівниками закладів освіти авторських інноваційних моделей управління навчальним закладом;

4) залучення кращих науково-педагогічних працівників, учителів, керівників, педагогічних колективів до оцінювання запропонованих управлінських моделей.

До напрямів подальших досліджень відносимо розробку методик поетапного розвитку формування готовності до інноваційної діяльності потенційних керівників загальноосвітніх навчальних закладів; створення й адаптацію діагностичних методик, що можуть використовуватися у процесі моніторингу готовності до інноваційної діяльності майбутніх керівників загальноосвітніх закладів; відбір і систематизацію комплексу педагогічних методів і прийомів, котрі можуть застосовуватися під час підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Матеріали зазначених досліджень можуть бути використані в системі магістерської підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів, у процесі розроблення навчально-методичного забезпечення (навчальних програм, підручників і посібників) для підготовки педагогічних фахівців до впровадження освітніх інновацій, а також під час здійснення педагогічного супроводу інноваційної діяльності керівників закладів освіти.

Література

1. Артюх М. Проблеми відбору у резерв керівних кадрів для формування управлінських компетентностей / М. Артюх // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2017. Випуск 19. – С. 11-15.
2. Вітвицька С. С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти / С. С. Вітвицька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: ЖДУ, 2011. – Випуск 57. – С. 52-58.
3. Коломієць А. М. Упровадження інноваційних методів і технологій навчання у підготовку викладача вищої школи в системі магістратури / А. М. Коломієць, М.В.Супрун // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Вип. 28 / редкол. : І. А. Зязюн та ін. – Київ; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 338–343.
4. Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх учителів: монографія / Акімова О. В., Галузьяк В. М. [та ін.]. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». – 248 с.
5. Романовський О. Г. Формування системи підготовки магістрів адміністративного менеджменту / О. Г. Романовський, І. А. Юр'єва // Теорія і практика управління соціальними системами // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХП». – 2007, №1. – С.31-38.
6. Супрун М. В. Магістратура як форма підготовки високопрофесійних науково-педагогічних кадрів для ВНЗ України / М. В. Супрун // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки / Педагогічні науки. – Луцьк : ВНУ, 2011. – № 7. – С. 33–37.